

SPRÁVYSAV

Slovenská akadémia vied

2. 2013

49. ročník

V TOMTO ČÍSLE

ZO ŽIVOTA SAV

- Vrátiť vedecké talenty na Slovensko **1**
 Ako stabilizovať mladých vedcov **1**
 Uznávaný vedec i pedagóg **2**
 Človek, ktorý sa obetoval vede **5**
 Noví riaditelia ústavov SAV **6**

UDALOSTI

- Jedinečnosť a diskontinuita
 historického vývoja **3**
 História moderného Slovenska
 sa predstavila aj v Paríži **4**
 Ocenenie pre ÚGBR SAV v Nitre **6**
 Účinný antimikrobiálny produkt **13**
 Deti kreslia svet **16**

KONFERENCIE

- Inovácie a technologický transfer **5**
 Podoby slovenského divadla **14**
 Severské literatúry v slovenskej kultúre **14**
 Slovenský Don Quijote **15**
 Živý fenomén kultúry **15**

KONTAKTY

- Zachraňujú pramene k africkým dejinám **7**
 Regionálna sociálna mapa **12**

PUBLICISTIKA

- Peripetie jednej služobnej cesty **9**

DOKUMENTY 16

Dvadsať rokov samostatnej Slovenskej republiky zhodnotila v dňoch 16. a 17. januára 2013 medzinárodná vedecká konferencia, ktorá sa konala v priestoroch historickej budovy Národnej rady SR na Župnom námestí v Bratislave. Podujatie pripravoval a organizoval Historický ústav SAV spolu s Paneurópskou vysokou školou pod záštitou predsedu Národnej rady SR Pavla Pašku. Foto: Juraj Broš

Predsedsníctvo SAV udelilo Čestnú plaketu SAV Dionýza Ilkoviča za zásluhy vo fyzikálno-chemických vedách doc. Ing. Ernestovi Šturdíkovi, CSc. (vpravo) z Fakulty chemickej a potravinárskej technológie Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. Dňa 28. februára t.r. mu ju slávnostne odovzdal podpredseda SAV doc. Albert Breier. Foto: Michaela Španková

Posledný diel trilógie kolektívneho zamýšľania sa nad premenami a podobami slovenského divadla, *Generačné premeny a podoby slovenského divadla (od 80. rokov 20. storočia po dnešok)*, z dielne pracovníkov a spolupracovníkov Ústavu divadelnej a filmovej vedy SAV prezentovali v Malom kongresovom centre VEDY, vydavateľstva SAV. Na cestu k čitateľom ho sušenými hubami vypevradil divadelný kritik Ladislav Čavojský. Foto: Peter Procházka

Vydáva Slovenská akadémia vied vo VEDE, vydavateľstve SAV / www.veda-sav.sk | Hlavný redaktor: Emil Borčín | Grafický dizajn: Layout JS. | Za kvalitu dodaných fotografií a obrázkov zodpovedajú autori | Adresa redakcie: Štefánikova 49, 814 38 Bratislava | E-mail: ebor@centrum.sk, emil.borcin@savba.sk | Tel.: 02 2092 0232, Fax: 02 2092 0219 | Tlač: VEDA, vydavateľstvo SAV | ISSN 0139-6307 | Na prednej strane obálky: SAV má záujem na stabilizácii postavenia mladých vedcov na svojich pracoviskách. Foto archív Správ SAV. | Na zadnej strane obálky: Mešita Sankoré v Timbuktu, v ktorej bola od 14. storočia univerzita. Timbuktu patrilo k najvýznamnejším centrom islamskej vzdelanosti v Afrike aj v islamskom svete (k článku na s. 7). Foto: archív Viery Pawlikovej-Vilhanovej

SAV ponúka mladým výskumníkom do 40 rokov štipendium

VRÁTIŤ VEDECKÉ TALENTY NA SLOVENSKO

Talentovaní vedci do 40 rokov majú šancu získať štipendium na realizáciu výskumných projektov v rámci Slovenskej akadémie vied. Tento program realizuje Akadémia po prvý raz. Program sa zameriava predovšetkým na výskumníkov, ktorí ukončili post-doktorandské pozície na popredných pracoviskách v zahraničí.

„Je dôležité, aby mladí výskumníci (doktorandi, postdoktorandi) získavali skúsenosti na popredných zahraničných pracoviskách. A potom je rovnako dôležité, aby mali záujem sa na Slovensko vrátiť a tu uplatňovať svoje skúsenosti a talent. Inak hrozí, že výskum na Slovensku bude zaostávať nielen pre problémy s financovaním vedy, ale aj preto, že najtalentovanejší ostanú

v zahraničí,“ vysvetľuje podpredsedníčka SAV pre výskum Eva Majková.

Kritériá na štipendium sú presne dané – žiadateľ musí mať vek do 40 rokov, ukončené doktorandské štúdium a titul PhD., a tiež absolvovaný študijný alebo vedecký pobyt v zahraničí v trvaní aspoň dvoch rokov. Navyše podmienka je, aby tento pobyt žiadateľ ukončil maximálne pred pol rokom alebo stále trvá. Záujemca o projekt musí kontaktovať riaditeľa vybraného pracoviska a s ním dohodnúť celý postup.

V súčasnosti môže SAV prefinancovať projekty talentovaných vedcov v celkovej sume 140-tisíc eur za rok. Dĺžka projektu môže byť do štyroch rokov. „Finančné prostriedky sa môžu využiť na mzdu nositeľa

projektu a na bežné náklady projektu,“ dopĺňa podpredsedníčka SAV Eva Majková.

Hodnotiť projekty budú nezávislí odborníci z radov expertov v danej oblasti a komisie, ktorých členovia sú z daného oddelenia vied. Hodnotiaci proces je založený na *peer review* systéme, ktorý zaručuje nezávislé odborné a kvalitné posudzovanie prihlášok.

Prihlášky môžu žiadatelia poslať poštou do 31. marca 2013, vyhodnotenie v prvom kole sa uskutoční v apríli, druhé kolo v máji a júni. Definitívne výsledky a mená úspešných štipendistov budú známe 1. júla. Podrobné informácie sú uvedené na internetovej stránke programu (www.stipendium.sav.sk).

AKO STABILIZOVAŤ MLADÝCH VEDCOV

Slovensko nemá v súčasných podmienkach šancu vychovať držiteľa Nobelovej ceny. Mladí vedeckí pracovníci si na Slovensku zo svojich plátov nemôžu zabezpečiť ani základné potreby, a preto mnohé „mozgy“ unikajú do zahraničia. Napriek slabej podpore vedy sú však na Slovensku aj vedci svetovej kvality. O situácii v slovenskej vede, patentoch či čerpaní eurofondov hovorila v rozhovore pre TASR v rámci projektu Osobnosti: tváre, myšlienky podpredsedníčka Slovenskej akadémie vied pre výskum Eva Majková. Z rozhovoru sme vybrali časti týkajúce sa postavenia mladých vedcov v spoločnosti.

Mnohí mladí talentovaní ľudia odchádzajú za úspechom do sveta. Ponúka Slovensko mladým vedcom také prostredie, kde by mohli rozvíjať svoje schopnosti?

Tí, ktorí chcú robiť skôr biznis alebo inovácie vo svetovom meradle, majú namierené

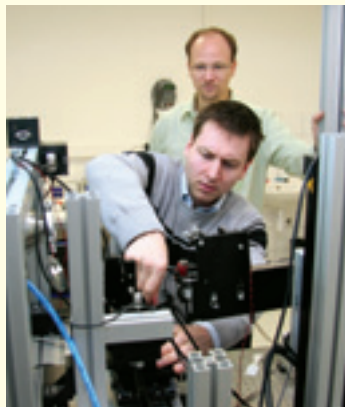
do sveta. Rovnako doktorandi a mladí vedeckí pracovníci. Myslím, že je aj správne, aby časť kariéry strávili v popredných laboratóriách. Ja by som to nevidela ako „závadu“, keď doktorand alebo postdoktorand

strávi tri-štyri roky v špičkovom laboratóriu v zahraničí. Naším záujmom by malo byť, aby sme týchto ľudí dokázali prilákať naspäť.

Vrátia sa potom, keď sa tam už tie tri-štyri roky „zabehnú“?

Niektorí áno, viem o viacerých prípadoch. Aj ja mám v tíme kolegu, ktorý sa vrátil zo špičkového pracoviska. Vo vede to funguje tak, že dávate a beriete. Aj my niečo odškolíme a niekto k nám na druhej strane príde. Snažíme sa o to, aby ten systém bol rovnovážny a nie taký, že my si všetkých šikovných, ktorých odchováme, musíme „vyhnať“ preč. Ale ja si uvedomujem viacero rovín. Prvá je práca, prostredie, kolektív... Druhá časť je ekonomická. Mladí ľudia sa potrebujú usadiť. Mali by si vedieť prenajať byt, kúpiť aspoň ojazdené auto, oženiť sa a založiť si rodinu a tieto veci by mal ve-

ILUSTRÁČNÉ FOTO: archív Správ SAV

dieť ufinancovať zo svojej mzdy, a tak je to nielen v Rakúsku, ale už aj v Česku. Ak sa toto nestane, a na Slovensku nie je taká situácia, obzvlášť v Bratislave, kde cena bytov je veľmi vysoká, budú odchádzať tam, kde tieto možnosti majú. Dnes je situácia taká, že reálny príjem doktoranda, ktorý úspešne obháji prácu a stane sa postdoktorandom, klesne.

Prečo?

Lebo štipendium je nezdanené a plat je zdanený. Toto je skoro absurdná situácia a potom je už na nás ako vedúcich kolektívov, aby sme im tieto straty vykrývali účasťou v projektoch, kde ich vieme financovať. Ale to nie je systémové riešenie. Sú aj také kolektívy, ktoré takéto prostriedky nemajú. Keď prídu takíto mladí postdoktorandi do banky, ani sa s nimi nerozprávajú pri žiadostiach o úver. Toto vnímam ako kľúčový problém.

Koľko zarába takýto postdoktorand?

Doktorand má štipendium do 700 eur a keď je postdoktorand, tak je to približne štipendium mínus dane. A stačí odísť do Česka a tá mzdová hladina je inde, v Rakúsku je ten rozdiel ešte väčší.

Unikajú takto mozgy zo Slovenska?

Určite unikajú. Ja si osobne myslím, že dôležité je prilákať ich späť. Pripravujeme re-integračné granty. Teraz sme v SAV otvorili jeden taký program – Štipendium SAV. Začína sa výzva, uvidíme, ako to bude fungovať. Je určený pre postdoktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, ktorí pracovali na popredných svetových pracoviskách v zahraničí, majú dobre výsledky a chcú prísť nazad. Nemožno hovoriť o masívnej akcii, ide o tri, štyri miesta ročne.

Ako by mal štát riešiť túto otázku?

Navýšiť podiel HDP investovaný do školstva je potrebné, lebo sme na chvoste EÚ, a to je možno aj hanba. Ale čo sa týka doktorandov a postdoktorandov, tam by som videla veľmi rýchle a účinné opatrenie vo vyhlásení výzvy napr. cez Agentúru na podporu výskumu a vývoja, ktorá by bola úplne fokusovaná na to, aby títo mladí, ktorí predkladajú dobré projekty a zapájajú sa do kolektívov, mali dodatočné prostriedky. A táto výzva by mala mať vysoké percento úspešnosti, inak to nebude efektívne. A pokiaľ viem, predsedníctvo agentúry už schválilo, že toto je potrebné, adresovalo vláde takúto poznámku. Verím, že toto je účinná cesta ako stabilizovať mladých u nás. Lebo vždy je to tak, prví odchádzajú najlepší. V celej Európe je hlad po dobrých doktorandoch a postdoktorandoch, čiže oni nemajú problém nájsť si miesto.

(Bratislava 24. februára, TASR)

Čestná plaketa SAV doc. Ernestovi Šturdíkovi

UZNÁVANÝ VEDEC I PEDAGÓG

Dňa 28. februára t.r. odovzdal podpredseda SAV doc. Albert Breier Čestnú plaketu SAV Dionýza Ilkoviča za zásluhy vo fyzikálno-chemických vedách **doc. Ing. Ernestovi Šturdíkovi, CSc.**, z Fakulty chemickej a potravinárskej technológie Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. Slávnostnú laudáciu predniesol člen Predsedníctva SAV doc. Juraj Koppel.

Ernest Šturdík (65) študoval na Chemicko-technologickej fakulte SVŠT v Bratislave, odbor fermentačná technológia. Obhajoba CSc. ho čakala v r. 1976 na Prírodovedeckej fakulte UK, habilitácia v roku 1987. Patrí medzi vysoko uznávaných pedagogicko-vedeckých pracovníkov Fakulty chemickej a potravinárskej technológie STU v Bratislave a Fakulty prírodných vied Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave v oblasti biotechnológie, kvasnej chémie a bioinžinierstva nielen na Slovensku, ale aj v širokom medzinárodnom kontexte.

Po skončení vysokej školy nastúpil na Katedru technickej mikrobiológie a biochémie CHTF SVŠT ako interný aspirant v odbore biochémie. Po obhajobe svojej dizertačnej práce ostal pracovať na chemicko-technologickej fakulte najprv ako vedecký pracovník, potom sa stal pedagógom a na tejto fakulte pôsobí dodnes. V rokoch 1998 až 2011 bol aj vedúcim Katedry biotechnológií Fakulty prírodných vied UCM v Trnave.

Vo svojej vedeckovýskumnej práci sa venoval regulácii enzýmovej katalýzy a membránového transportu z hľadiska využiteľnosti v biotechnologických postupoch pre farmáciu, medicínu, chémiu, ochranu životného prostredia, potravinárstvo a poľnohospodárstvo. V súčasnosti sa zameriava najmä na oblasť prípravy zdraviu prospešných potravín.

O vysokej kvalite vedeckej tvorby doc. Šturdíka svedčia aj scientometrické údaje: výsledky svojej práce publikoval vo viac ako 184 článkoch v CC časopisoch a vyše 135 prác v časopisoch mimo CC, pričom tieto práce boli citované viac ako 1108-krát vo WoS a Scopus databázach. Veľmi bohatá je aj jeho aktivita v oblasti ochrany duševného vlastníctva – je autorom a spoluautorom 28 patentov a 9 licenčných zmlúv, resp. know how. Okrem vedeckej a výskumnej práce je pozoruhodná aj jeho pedagogická a organizačná práca. Viedol viac ako 100 diplomových a rigorózných prác a vyškolil úctyhodný počet – 33 doktorandov, v súčasnosti vedie 13 doktorandov. Docent Šturdík je skutočne „pán učiteľ“ a je veľmi obľúbený generáciami študentov, ktorým sa naozaj obetavo venoval a venuje počas ich štúdia, pričom drží nad nimi svoju ochrannú ruku dlhý čas aj po skončení školy.

Zdroj: II. OV SAV | Foto: Michaela Španková

SPOLOČNÁ FOTOGRAFIA Z ODOVZDÁVANIA ČESTNEJ PLAKETY SAV. DOC. ERNEST ŠTURDÍK V STREDE.

JEDINEČNOSŤ A DISKONTINUITA HISTORICKÉHO VÝVOJA

Pri príležitosti 20. výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky sa v dňoch 16. a 17. januára 2013 konala v priestoroch historickej budovy Národnej rady SR na Župnom námestí v Bratislave medzinárodná vedecká konferencia. Podujatie pripravoval a organizoval Historický ústav SAV spolu s Paneurópskou vysokou školou pod záštitou predsedu Národnej rady SR Pavla Pašku.

Na konferencii vystúpili významné osobnosti politického a spoločenského života, odborníci i vedeckí pracovníci zo Slovenskej akadémie vied, konkrétne z Historického ústavu, Ekonomického ústavu, Sociologického ústavu, Ústavu politických vied, Prognostického ústavu, z ďalších inštitúcií zo Slovenska (Univerzita Komenského v Bratislave, Vojenský historický ústav, Bratislavská vysoká škola práva, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Prešovská univerzita v Prešove), pamätníci a aktéri udalostí týkajúcich sa rozpadu Československa a vzniku Slovenskej republiky, ako aj odborníci a vedeckí pracovníci zo zahraničia.

Témy príspevkov na konferencii sa venovali nielen rozpadu Československa, ústavnoprávnym a medzinárodnoprávnym aspektom vzniku Českej republiky a Slovenskej republiky, ale aj ekonomickému, poli-

tickému a sociálnemu vývoju na Slovensku, etablovaní nových štátov na mape Európy a ich začleneniu do medzinárodných štruktúr. Program podujatia bol rozdelený do viacerých blokov, pričom každý blok sa zaoberal jedným tematickým okruhom a skladal sa zo vzájomne súvisiacich príspevkov.

Dvojdnňovú konferenciu otvoril svojím príhovorom minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Dušan Čaplovič. Nasledoval úvodný blok konferencie, moderovaný Slavomírom Michálekom, v ktorom s uvádzacím príspevkom *Dlhá (alebo krátka?) cesta k samostatnej Slovenskej republike* vystúpil Milan Zemko. Príspevok Valeriána Bystrického a Tomáša Gáabriša *Kontinuita a diskontinuita v dejinách – Slovenská republika 1939 a Slovenská republika 1993* sa dotýkal najmä otázky nadväznosti a právnej kontinuity prvej Slovenskej republiky z čias druhej svetovej vojny a súčasnej Slovenskej republiky. Elena Londáková vo svojom vystúpení na tému *Ambície a neúspechy progresívneho vývoja 60. rokov – Slovensko v predjarí a roku 1968* rozoberala aspekty vývoja v Československu a na Slovensku v tomto období a vyústenie udalostí známych ako „Pražská jar“ v roku 1968. Úvodný blok uzatvoril Adam Hudek svojím príspevkom *Historiografia o rozdelení Československa*.

Druhý blok s názvom *Československo v rokoch 1989 – 1992: politický a ekonomický vývoj, transformácia hospodárstva na trhovú ekonomiku, formovanie občianskej spoločnosti, postavenie národnosti v československej spoločnosti*, moderoval Milan Zemko. Prvé dva príspevky druhého bloku, prvý od Jána Čarnogurského na tému *Štátoprávne koncepcie slovenských politických strán v rokoch 1990 – 1992* a druhý od Jana Rychlíka, *Štátoprávne koncepcie českých politických strán v rokoch 1990 – 1992*, predstavovali stručný exkurz do štátoprávných postojov politických strán tak na Slovensku, ako aj v Českej republike. Jiří Suk sa vo svojom vystúpení *Václav Havel a Federální shromáždění ČSFR (1990 – 1992)* venoval osobe vtedajšieho prezidenta ČSFR a jeho vzťahu, postojom a správaniu sa k federálnemu parlamentu ČSFR v uvedených rokoch. Nasledoval Jozef Žatkuliak, ktorý priblížil SNR v štátoprávnom kontexte v rokoch 1990 – 1992. Po krátkej prestávke a diskusii pokračoval druhý blok, moderovaný Janom Rychlíkom. Ďalšie body programu predstavovali príspevky s ekonomickým zameraním, najprv od Miroslava Londáka, na tému *Ekonomika na Slovensku po štyridsiatich rokoch komunizmu* a potom od Jana Štaigla, ktorý sa zaoberal „špeciálnou výrobou“ na Slovensku a problematikou konverzie. Téma, ktorá uzatvárala program druhého bloku, sa niesla v znamení problematiky etnických menšín v kontexte historického vývoja v rokoch 1989 – 1993 a predniesol ju Štefan Šutaj. Tretí panel, moderovaný Valeriánom Bystrickým, bol zameraný na *Medzinárodnoprávne a ústavnoprávne aspekty vzniku Českej republiky a Slovenskej republiky a etablovanie sa ČR a SR do medzinárodných štruktúr*. Nasledujúce tri príspevky od Pavla Šturmu, *Medzinárodnoprávne aspekty zániku Československa a vzniku SR a ČR*, Jana Kuklíka, *Právne aspekty rozdelenia Československa* a od Petra Weissa *Medzinárodnopolitické okolnosti vzniku samostatnej slovenskej štátnosti a uznania jej medzinárodno-právnej subjektivity* sa zaoberali aspektmi a okolnosťami rozpadu Československa a vzniku nových štátov Českej republiky a Slovenskej republiky z viacerých uhlov pohľadu. Ľudovít Hallon a Miroslav Sabol vo svojom príspevku hovorili o začleňovaní Slovenska do globálnych hospodárskych štruktúr po r. 1993. Na záver prvého dňa konferencie sa Jozef Klimko v prednáške *Trianon ako trvalá trauma slo-*

POHĽAD DO SÁLY – PRVOM RADE V STREDE MINISTER ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR DUŠAN ČAPLOVIČ.

vensko-maďarských vzťahov pozastavil nad problematikou, ktorá dlhodobo ovplyvnila vzťahy medzi Maďarskom a Slovenskom. Prvý deň konferencie uzatvorila odborná diskusia.

Druhý deň konferencie otvoril štvrtý blok, ktorý moderoval Štefan Šutaj. Celý panel sa sústredil na tému *Zahranično-politické súvislosti rozdelenia Československa*. V tejto časti konferencie vystúpili odborníci zo Slovenska a zo zahraničia, aby priblížili medzinárodnú situáciu a pohľad zahraničia na rozdelenie Československa. V prvom príspevku *Praha, Bratislava, Washington 1991 – 1993* rozoberal Slavomír Michálek americký postoj k tejto prelomovej udalosti. Následne odzneli príspevky od Elly Zadorozhnyuk *Moskva a rozdelenie Československa*, Miklosa Mitrovicsa *Postoj Maďarska k rozdeleniu Československa*, Pawla Ukielskeho *Referendum v otázke rozdelenia federácie v Českej a Slovenskej federatívnej republike* a od Zuzany Poláčkovej *Postoj Rakúska k rozpadu Československa*. Na konci štvrtého bloku sa k problematike vyjadril

svojím príspevkom aj francúzsky odborník Etienne Boisserie.

Posledný, piaty blok s názvom *Slovenská republika a Česká republika v rokoch 1993 – 2012: politický, ekonomický a sociálny vývoj, problém transformácie spoločnosti, formovanie ekonomických politík, nezamestnanosť, politika voči národnostiam, cirkev a štát* bol dlhší a zameriaval sa najskôr na vzťah slovenskej politiky a slovenskej spoločnosti v podaní prezentácie Juraja Marušiaka *Slovenská politika a spoločnosť po r. 1993*. Príspevky od Milana Šikulu *Priebeh a dôsledky ekonomickej transformácie na Slovensku (hodnotiaci a retrospektívny pohľad)* a Stanislava Moronga *Slovenské poľnohospodárstvo po posledných dvadsiatich rokoch a potravinová sebestačnosť krajiny* sa dotýkali hlavne hodnotenia ekonomickej situácie po roku 1993 na Slovensku. Po krátkej obedňajšej prestávke boli na programe tri vystúpenia, ktoré reflektovali postoj a pozíciu troch významných cirkví, pôsobiacich v Slovenskej republike. Prvé vystúpenie od Miroslava Tížika uvádzalo tému *Katolícka cirkev*

a jej miesto v symbolickom svete Slovenskej republiky. Milena Sokolová zase priblížila Evanjelickú a. v. cirkev po r. 1989 a Peter Borza objasňoval situáciu v Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku po r. 1989. Posledná časť piateho bloku, ktorú moderoval Jozef Klimko, sa sústredila na sociálny vývoj a sociálnu situáciu na Slovensku po roku 1993. Odzneli príspevky od Jána Sopóciho *Vývoj sociálnej štruktúry na Slovensku v posledných dvoch desaťročiach*, demografický náhľad od Branislava Šprochu *Zmeny v reprodukčnom správaní obyvateľstva Slovenska po roku 1989 (charakteristika demografického vývoja na Slovensku)*, ďalej nasledovala prezentácia od Lenky Abaffyovej *Stváranie revolúcie. Narábanie s odkazom fenoménu Nežnej revolúcie a príspevok od Vladimíra Krivého *Revolúcie 1992: politické postoje a predstavy obyvateľov Slovenska**. Po všeobecnej diskusii a záverečnom slove prof. J. Klimku sa skončil bohatý program zaujímavej dvojdennej konferencie.

Miroslav Londák | Foto: Juraj Broš

HISTÓRIA MODERNÉHO SLOVENSKA SA PREDSTAVILA AJ V PARÍŽI

Konferenciu s názvom *20 rokov moderného slovenského štátu* pripravil Historický ústav SAV aj v spolupráci so Slovenským inštitútom v Paríži. Konala sa 22. januára 2013 v priestoroch Maison de l'Europe de Paris.

Podujatie úvodným slovom otvorila pani prezidentka Maison de l'Europe de Paris, Catherine Lalumière (v rokoch 1989 – 1994 pracovala vo funkcii generálnej tajomníčky Rady Európy) a po nej prehovoril veľvyslanec SR vo Francúzsku Marek Eštok. Moderátorom akcie bol Etienne Boisserie, známy francúzsky historik (Institut National des Langues et Civilisations orientales – INALCO), ktorý

početnému publiku (asi 100 osôb, vstup na pozvánky) predstavil trojicu slovenských historikov, pracovníkov Historického ústavu SAV v Bratislave, a charakterizoval ich prístup ku skúmanej problematike.

PhDr. Stanislav Sikora, CSc., v referáte s názvom *Slovensko-české vzťahy v rokoch 1989 – 1992 – vznik samostatnej Slovenskej republiky a prvé roky jej existencie* priniesol pohľad nielen na zložité obdobie prelomu 80. a 90. rokov 20. storočia, ktoré predchádzalo vzniku SR, ale aj na celý ten spoločensko-politický vývin, ktorým Slovensko prechádzalo od vzniku 1. ČSR. PhDr. Miroslav Londák, DrSc., v príspevku s názvom *Dvadsať rokov samostatnej SR – ekonomický vývin a jeho historické súvislosti* hovoril o základných tendenciách hospodárskeho vývoja Slovenska v 20. storočí s dôrazom na obdobie uplynulého dvadsaťročia.

Riaditeľ HÚ SAV PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., sa vo svojom referáte (*Vznik Slovenskej republiky v r. 1993 a jej zahraničná politika*) venoval všetkým tým problémom, pred ktorými stála SR na zač. 90. rokov 20. storočia, keď sa začínala formovať nielen zahraničná politika nového štátu, ale aj tie inštitúcie, ktoré ho voči iným subjektom prezentovali.

Podujatie sa stretlo s pozitívnym ohlasom, na základe čoho sa v Paríži očakáva príprava podobných podujatí.

Zdroj: HÚ SAV

PREZIDENTKA MAISON DE L'EUROPE DE PARIS CATHERINE LALUMIÈRE OTVÁRA V PRÍŽI KONFERENCIU 20 ROKOV MODERNÉHO SLOVENSKEHO ŠTÁTU. Foto archív HÚ SAV

ČLOVEK, KTORÝ SA OBETOVAL VEDE

Čestnú plaketu Jána Jessenia za zásluhy v lekárskych vedách odovzdal podpredseda SAV pre II. oddelenie vied doc. Albert Breier 18. januára **MVDr. Ivovi Vanickému, CSc.**, z Neurobiologického ústavu SAV v Košiciach. Na malej slávnosti v zasadačke ústavu bola prítomná aj podpredsedníčka SAV pre vzdelávanie a doktorandské štúdium prof. Daniela Ježová, člen Predsedníctva SAV doc. Juraj Koppel, za Neurobiologický ústav SAV jeho riaditeľka Nadežda Lukáčová a ďalší vedúci pracovníci.

Laudáciu na počesť oceneného predniesol doc. Juraj Koppel. Uviedol, že Dr.

Vanický po skončení štúdia na Univerzite veterinárneho lekárstva v Košiciach (1986) nastúpil pracovať do Neurobiologického ústavu SAV, kde pôsobí dodnes. V rokoch 1999 – 2011 bol jeho riaditeľom, od roku 2011 je predsedom vedeckej rady.

Vo svojej vedeckej práci sa zamerával na štúdium mechanizmov sekundárneho poškodenia nervového tkaniva po ischémii, na patofyziológiu a patomorfológiu traumatického poškodenia miechy, ako aj na rozpracovanie neuroprotektívnych postupov. Je spoluautorom metódy epidurálneho chladenia miechy, ktorá sa od roku 1993 úspešne využíva pri operáciách pacientov na popredných svetových pracoviskách cievnej chirurgie.

Dr. Ivo Vanický patrí k medzinárodné uznávaným odborníkom v oblasti neurovedného výskumu, absolvoval študijné pobyty na špičkových pracoviskách v USA a Dánsku, ktoré vyústili do dlhotrvajúcej medzinárodnej spolupráce. Bol zapojený do riešenia projektu 6. RP, dlhodobou vedecky spolupracuje s Academic Medical Center v Amsterdame. Je členom Steering Com-

mittee programu Regenerative Medicine financovaného European Science Foundation.

O kvalite vedeckej tvorby Iva Vanického svedčia aj scientometrické údaje – je autorom a spoluautorom 61 publikácií vo WoS s viac ako 640 citáciami, z toho 13 prác je datovaných v ostatných piatich rokoch. Je spoluautorom dvoch kapitol v monografiách vydaných v zahraničí. Doteraz vyškolil troch doktorandov.

Čestnú plaketu Jána Jessenia za zásluhy v lekárskych vedách udelilo Predsedníctvo SAV MVDr. Ivovi Vanickému, CSc., na návrh vedenia Neurobiologického ústavu SAV a vedeckej rady ako výraz ocenenia jeho nesporných vysokých vedeckých a ľudských kvalít.

Ocenenému zablahoželala aj prof. Ježová s dôvetkom, že plaketa je v dobrých rukách. Ivovi Vanickému poďakovala tiež Dr. Dáša Čížková, členka vedeckej rady ústavu, ktorá s ním dlhé roky spolupracuje a považuje ho za vynikajúceho vedca, pedagóga („jeho“ doktorandi sa uplatnili aj vo svete) aj človeka. Zároveň poďakovala aj Predsedníctvu SAV, že myslí aj na takých ľudí, ako je Dr. Vanický, ktorí sa vede obetujú.

ČESTNÚ PLAKETU JÁNA JESSENIA ODOVZDAL IVOVI VANICKÉMU (VPRAVO) PODPREDESA SAV DOC. ALBERT BREIER.

Katarína Čižmáriková | Foto: autorka

Hodnotenie potenciálu slovenských výskumných inštitúcií

INOVÁCIE A TECHNOLOGICKÝ TRANSFER

Novoročné stretnutie pracovníkov a partnerov Prognostického ústavu SAV bolo spojené s diskusiou na tému *Inovácie a technologický transfer v SR, osobitne v SAV*. Diskusiu uviedli autori štúdie prof. I. Chodák (Ústav polymérov SAV) a prof. Š. Luby (garant CE SAV CESTA), v ktorej prezentujú najnovšie poznatky a hodnotenie inovačného potenciálu slovenských výskumných inštitúcií, osobitne v SAV a našich malých, stredných a veľkých podnikoch v európskom i svetovom kontexte.

Štúdia sa zamerala v tejto súvislosti na čerpanie štrukturálnych fondov, fondov štátnej pomoci, programu konkurencieschopnosti EÚ a perspektívy programu Horizon 2020. Medzi hlavnými problémami bol spomenutý nízky inovačný index Slovenska (ktoré sa umiestňuje na 23. mieste v rámci EÚ 27), medziročný pokles

počtu nových patentov (pri ktorých by sa žiadalo implementovať do legislatívy tzv. periódu tolerancie – grace period). Súčasne sa zo štrukturálnych fondov EÚ zlepšuje infraštruktúra slovenského výskumu. Hlavnou výzvou pre slovenskú vedu sú v tomto kontexte zvyšujúce sa očakávania i záväznosť rozvoja inovačnej politiky 2. generácie s aktivitami organizácií technologického transferu na rozhraní výskum/aplikačná sféra. Aktivitu podporilo Centrum excelentnosti SAV CESTA v rámci svojej priority zameranej na oblasť inovácií, technologického transferu a budovania spoločnosti založenej na poznatkoch.

Zdroj: PÚ SAV

NOVÍ RIADITELIA ÚSTAVOV SAV

Predsedsníctvo SAV na základe výberového konania vymenovalo od 1. februára 2013 na štvorročné obdobie **JUDr. Mgr. Martinu Lubyovú, PhD.**, do funkcie riaditeľky Prognostického ústavu SAV a **RNDr. Ladislava Brimicha, CSc.**, do funkcie riaditeľa Geofyzikálneho ústavu SAV. Od 1. marca 2013 vymenovalo aj **doc. PhDr. Gabriela Bianchiho, CSc.**, do funkcie riaditeľa Ústavu výskumu sociálnej komunikácie SAV.

Martina Lubyová (1967, Bratislava) absolvovala štúdium na Matematicko-fyzikálnej fakulte a Právnickej fakulte UK v Bratislave. Vedecký titul PhD. získala na Fakulte hospodárskej informatiky EU v Bratislave a PhD. v odbore ekonomika (Ph.D. in Economics) na University of the State of New York a Centre for Economic Research and Graduate Education na Karlovej univerzite v Prahe. Absolvovala aj dvojročné mimoriadne štúdium žurnalistiky na FiF UK. V Prognostickom ústave SAV pracovala v r. 1995 – 2000 a potom od r. 2010 (od vlaňajška ako zástupkyňa riaditeľa. V r. 2009 – 2010 pôsobila ako riaditeľka Medzinárodnej organizácie práce (International Labour Organization), subregionálny úrad pre východnú Európu a strednú Áziu v Moskve. Bola, resp. je členkou redakčných rád *Ekonomického časopisu*, *Prognostické práce*, *South East Europe Review for Labor and Social Affairs*, početných domácich i zahraničných

vedeckých združení, rád, kolégií a pracovných skupín. Pedagogicky pôsobila na Ekonomickej univerzite v Bratislave a Karlovej univerzite v Prahe. Je autorkou a spoluautorkou viacerých publikácií.

Ladislav Brimich (1950) je absolventom Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave v odbore fyzika, špecializácia astronómia a geofyzika so zameraním na geofyziku. Od roku 1974 pôsobí na Geofyzikálnom ústave SAV, kde získal vedecký titul CSc. Jeho odborným zameraním je výskum periodických i neperiodických časových zmien tiažového poľa Zeme. Zahraničné študijné a pracovné pobyty absolvoval na Institut fiziki Zemli AN SSSR v Moskve, Observatoire Royal de Belgique, International Centre for the Earth's Tides – ICET v Bruseli. Je národným korešpondentom IAG (Medzinárodná asociácia pre geodéziu), bol, resp. je členom IUGG (Medzinárodná únia pre geodéziu a geofyziku), Slovenského národného komitétu pre geodéziu a geofyziku, Rady vedcov SAV (1992 – 1995) a ďalších komisií, vedeckých rád a odborných skupín. Je autorom a spoluautorom viac ako 80 vedeckých publikácií a spoluautorom jednej monografie.

Gabriel Bianchi (1955) absolvoval štúdium psychológie na Katedre psychológie UK v Bratislave (1978), titul PhD. obhájil

v r. 1991 a docentúru v r. 2008. Od roku 1990 pôsobí v Ústave výskumu sociálnej komunikácie. Jeho vedecko-výskumnú činnosť možno rozčleniť do troch väčších tematických celkov – environmentálna psychológia a výchova; sexuálne zdravie a výchova; presah sexuality a intimity do občianskeho priestoru. K jeho významným výskumným projektom patria WHO/UNAIDS projekt *Rapid Assessment and Response* v Ozbrojených silách SR a vývoj a implementácie *Stratégie sexuálneho a drogového zdravia pre Ozbrojené sily SR*, koordinácia slovenskej účasti v projekte 5. RP EÚ *Mládež a európska identita*, návrh manuálu pre projekt WHO SEX-RAR kvalitatívny výskum používania alkoholu a sexuálneho rizika v regióne Ruska, Bieloruska, Rumunska a Ukrajiny, ako aj metaanalytická štúdia materiálu získaného v rámci tohto projektu v 8 krajinách zo 4 kontinentov a projekt APVV *Udržateľnosť reprodukcie na Slovensku: psycho-sociálne skúmanie*. Je autorom a spoluautorom desiatok vedeckých publikácií. Absolvoval niekoľko študijných pobytov v zahraničí. Prednášal na viacerých fakultách univerzít na Slovensku, v súčasnosti na Fakulte sociálnych vied a zdravotníctva UKF v Nitre. Je členom International Association for Cross-Cultural Psychology (IACCP) a Slovenskej psychologickkej spoločnosti.

Čestné uznanie za podporu a spoluprácu

OCENENIE PRE ÚGBR SAV V NITRE

V aule Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre sa 29. januára 2013 uskutočnilo slávnostne zhromaždenie pri príležitosti 10. výročia založenia Fakulty biotechnológie a potravinárstva SPU v Nitre. Slávnostnú atmosféru stretnutia – okrem akademických funkcionárov a členov vedeckej rady fakulty – umocňovala prítomnosť ministra poľnohospodárstva SR prof. L. Jahnátka, rektora SPU prof. Bielika a ďalších hostí zo Slovenska i zahraničia. Pri tejto príležitosti dekan FBP SPU v Nitre prof. J. Tomáš odovzdal Ústavu genetiky a biotechnológie rastlín SAV v Nitre *Čestné uzna-*

nie za zásluhy a podporu, ktoré prevzal riaditeľ ÚGBR doc. Ján Salaj.

Pracovníci Ústavu genetiky a biotechnológií rastlín SAV v Nitre spolupracuje s Fakultou biotechnológie a potravinárstva SPU dlhodobo. Okrem podielu na riešení spoločných výskumných projektov sa aktívne zúčastňujú aj na pedagogických aktivitách fakulty formou prednášok, laboratórnych cvičení, vedenia diplomantov a doktorandov, ako aj pri príprave učebných textov.

Ján Salaj

VIERA PAWLIKOVÁ-VILHANOVÁ

ZACHRAŇUJÚ PRAMENE K AFRICKÝM DEJINÁM

V dňoch 6. – 8. februára t. r. sa na pôde Académie des Inscriptions et Belles-Lettres v Institut de France, konalo zasadnutie Predsedníctva-Byra Medzinárodnej únie akademií – l'Union Académique Internationale – UAI. Táto významná medzinárodná organizácia bola založená v roku 1919 práve v Paríži, konkrétne v l'Institut de France, s cieľom podporovať medzinárodnú spoluprácu akademií a podobných ustanovizní v oblasti humanitných a spoločenských vied. V roku 1949 sa UAI podieľala na vzniku

orgánu UNESCO, Medzinárodného výboru pre filozofiu a humanitné vedy – Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines (CIPSH), ktorý doneďava každoročne poskytoval finančné dotácie jednotlivým projektom. Od roku 2002 je UAI tiež členom iného orgánu UNESCO – Medzinárodného výboru pre spoločenské vedy – Conseil International des Sciences Sociales (CISS). Za svoju organizačnú prácu v oblasti vedy a podporu rozsiahlych projektov, ktoré si nevyhnutne vyžadujú me-

dzinárnodnú spoluprácu, UAI získala v roku 1964 Erazmovu cenu.

Dnes Medzinárodná únia akademií združuje akademie vied z vyše 60 štátov z celého sveta a podporuje alebo priamo koordinuje tematicky i geograficky veľmi pestrú škálu projektov z oblasti vied o histórii, kultúre a umení. Pod záštitou UAI je v súčasnosti rozpracovaných niekoľko desiatok medzinárodných projektov zameraných na výskum jazykov, literatúr, dejín civilizácií, dejín umenia a myslenia Európy, oboch Amerík, Afriky, Blízkeho a Ďalekého východu, Indie a oblasti Pacifiku. Riadnym členom UAI je od roku 1994 aj Slovenská akadémia vied.

Do programu diskusie o vedeckých projektoch bol počas tohtoročného zasadnutia Byra UAI v Paríži zaradený aj medzinárodný vedecký projekt *Fontes Historiae Africanae* (Pramene k africkým dejinám), ktorého garantom je práve SAV a na medzinárodnej úrovni ho koordinuje autorka tejto správy. Cieľom projektu je vydávanie kritických edícií prameňov k dejinám Afriky a patrí vôbec k najstarším projektom, ktoré podporuje UAI (prijala ho v roku 1964 pod číslom XXII.).* Predsedníctvo UAI pozvalo na zasadnutie svojho predsedníctva-byra medzinárodnú riaditeľku projektu, Vieru Pawlikovú-Vilhanovú z Ústavu orientalistiky SAV, aby podala vyčerpávajúcu správu o projekte a načrtla ďalšie perspektívy jeho rozvoja. Cieľom prezentácie a nasledujúcej bohatej diskusie bolo zhodnotiť progres, ktorý projekt za posledné roky urobil v oblasti medzinárodnej spolupráce, v publikačnej činnosti a v rozšírení medzinárodnej dimenzie projektu, čo sa dosiahlo najmä intenzívnejšou participáciou afrických historikov na projekte. Syntetická správa o projekte bude publikovaná v pripravovanej brožúrke o najvýznamnejších projektoch, ktorú chce UAI vydať v angličtine a francúzštine ešte do Valného zhromaždenia UAI, ktoré bude v máji t. r. v Mainzi.

Na medzinárodnom projekte *Fontes Historiae Africanae* participujú národné komitety z európskych krajín (Belgicko, Dánsko, Poľsko, Portugalsko, Slovensko a Veľká Británia) a Afriky (Ghana, Niger) a jednotliví africkí experti z krajín, v ktorých neexistujú

* Vyčerpávajúce informácie o projekte sú dostupné na webovej stránke Ústavu orientalistiky SAV a na stránke <http://www.fha.sk>.

RIADITEĽ MOZAMBICKÉHO NÁRODNÉHO ARCHÍVU S ÚČASTNÍKMI KONFERENCIE SI PREZERAJÚ STARÉ SWAHILSKÉ RUKOPISY PÍSANÉ ARABSKÝM PÍSMOM, TZV. AJAMI.

VSTUP DO KNIŽNICE MAMMA HAIDARA V TIMBUKTU

akadémie vied, nie sú členmi UAI a nemôžu preto vytvoriť vlastné národné komitety (Senegal, Mali, Nigéria, Kamerun). Projekt, ktorý bol odštartovaný v šesťdesiatych rokoch minulého storočia na základe širokej medzinárodnej spolupráce, sa postupne menil, mnoho národných komitétov prestalo v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch pracovať, a pôvodne medzinárodný projekt sa postupne začal meniť na britský. Britský národný komitét ako jediný totiž neprestal pracovať a pod patronátom British Academy pravidelne ďalej vydával edície dokumentov vo vydavateľstve Oxford University Press vo vlastnej *New Series*, založenej v roku 1997.

Od roku 1997, keď sa garantom projektu stala SAV a koordináciu projektu na medzinárodnej úrovni prevzala Viera Vilhanová, sa nová medzinárodná riaditeľka od počiatku pokúšala oživiť projekt a vrátiť mu medzinárodnú dimenziu. V prvom rade zvýšiť počet národných komitétov participujúcich na projekte nielen v bývalých koloniálnych metropolách, v ktorých sa nachádzajú ohromné zbierky archívnych prameňov, ale predovšetkým v samotnej Afrike a širokú medzinárodnú spoluprácu využiť na zlepšenie organizačnej štruktúry a spolupráce. Vďaka morálnej a finančnej podpore UAI a CIPSH UNESCO, a neskôr aj SAV v rámci MVTs, sa medzinárodnej riaditeľke projektu podarilo v uplynulých rokoch zorganizovať niekoľko pracovných stretnutí vedúcich národných komitétov a pozvaných afrických expertov a medzinárodné vedecké kolokviá: v Budmericiach (2000), v ghanskej Accre (2002), v senegalskom Dakare (2005), v Niamey, Niger (2007), v malijskom Timbuktu (2008), v Sokote, Nigéria (2010) a v mozambickom Mapute (apríl 2012). Ukázalo sa, pracovné stretnutia expertov v Afrike a medzinárodné kolokviá mali pre projekt ohromný význam. Lepšia informovanosť a aktívnejšia a početnejšia participácia afrických historikov na projekte viedli k rozšíreniu medzinárodnej dimenzie, umožnili výmenu informácií o stave dokumentácie a prioritách, zvýšila sa vedecká a publikačná činnosť.**

Pretože všetky doterajšie pracovné stretnutia a kolokviá sa usporiadali striedavo vo frankofónnych a anglofónnych krajinách západnej Afriky, medzinárodný výbor FHA rozhodol, že ďalšie stretnutie a kolokvium by sa malo konať na opačnom konci afrického kontinentu, v regióne východnej a južnej Afriky, a podľa možnosti v lusofónnej krajine, aby sa tak nadviazali kontakty aj s krajinami v tejto časti Afriky, kde sa tiež nachádza ohromné množstvo doteraz nezdokumentovaných a nespracovaných rukopisov v arabčine, swahilčine aj v iných afrických jazykoch písaných arabským písmom tzv. ajami aj latinkou, a vytvorili sa

podmienky na participáciu miestnych afrických expertov na projekte.

Pracovné stretnutie predsedov národných komitétov projektu FHA a pozvaných afrických historikov, a medzinárodná vedecká konferencia sa konali na pozvanie riaditeľa Mozambického historického archívu (Arquivo Histórico de Moçambique – AHM) prof. Joela Neves Tembeho a v spolupráci s ďalšími ústavmi a katedrami Univerzity Eduarda Mondlaneho v apríli 2012 v sídle UEM v Mapute. Ako sme už uvedli, súčasťou pracovného stretnutia bola aj medzinárodná vedecká konferencia na tému *Sources for African History in African Languages Written in Arabic (Ajami), African and Latin Scripts in Eastern and Southern Africa*. Konferencia sa konala v dňoch 16. – 17. apríla 2012 v auditoriu ústrednej knižnice Univerzity Eduarda Mondlaneho Brazão Mazula. Zúčastnili sa na nej historici z deviatich afrických a európskych krajín, okrem hostiteľskej krajiny Mozambiku aj odborníci z Južnej Afriky, Botswany, Etiópie, Nigeru, Portugalska, Poľska, Turecka a Slovenska. Nasledujúci deň po konferencii sa pracovné stretli vedúci národných komitétov FHA a pozvaní experti a predniesli správy o aktivitách, krátkodobých aj dlhodobých výskumných a publikačných plánoch a prioritách výskumu. Riaditeľka projektu oboznámila pozvaných expertov s históriou projektu, s aktivitami v rokoch, v ktorých projekt koordinovala, a načrtna možnosti zapojenia historikov z východnej a južnej Afriky, ale aj z Poľska a Turecka do projektu. Účastníci konferencie a pracovného stretnutia odobrili návrh V. Vilhanovej, že zborník príspevkov z konferencie

bude publikovaný na Slovensku a vydá ho Ústav orientalistiky SAV v spolupráci s UAI v Bruseli. O pracovnom stretnutí a konferencii informoval jeden z účastníkov, prof. Muhammed Haron z Botswany, na stránkach dvoch významných afrikanistických časopisov *Islamic Africa Journal* a *AASR (AFRICAN ASSOCIATION FOR THE STUDY OF RELIGIONS) BULLETIN 36* (máj 2012) a správa je dostupná online na www.a-asr.org a <http://Islamicafricajournal.org/>.

Členovia Predsedníctva UAI na schôdzi v Paríži pozitívne hodnotili aktivity v rámci projektu za minulý rok, publikačnú činnosť aj vznik nového národného komitétu v susednom Poľsku. Diskusia sa týkala najmä problému financovania afrických projektov, konkrétne projektu Dr. Seynima Moumouniho z Univerzity Abdou Moumouniho z Nigeru, ktorý má v niekoľkých zväzkoch zdokumentovať a vytvoriť komentovaný súpis, katalóg, starých rukopisov písaných arabským písmom v jazykoch hausa, fulfulde a songhaj. Staré rukopisy sa nachádzajú v malijskom Timbuktu v knižniciach Mama Haidara, Ahmad Baba, v centre starých rukopisov MARA, IRSH v Niamey, na univerzite v Legone (Ghana) a v ďalších centrách islamskej vzdelanosti. Projekt je veľmi aktuálny, pretože množstvo cenných rukopisov v Timbuktu je v súčasnosti ohrozených alebo boli už zničené. Pre nedostatočné financovanie UNESCO boli dotácie z jeho zdrojov a z pridružených inštitúcií CIPSH zastavené, treba preto urýchlene hľadať iné zdroje financovania.

(Autorka Viera Pawliková-Vilhanová je vedeckou pracovníčkou Ústavu orientalistiky SAV)

STARÉ RUKOPISY SA VO VÝŠE 60 KNIŽNICIACH V TIMBUKTU NIELEN UCHOVÁVAJÚ, ALE AJ REŠTAURUJÚ A DIGITALIZUJÚ

** Okrem edícií prameňov vyšli aj zborníky z medzinárodných vedeckých kolokvií, napr. Thioub, Ibrahima (Ed.): *Patrimoine et sources historiques en Afrique*. Dakar, L'Université Cheikh Anta Diop de Dakar & Union Académique Internationale, 2007. ISBN 978-92-990020-7-0; Seyni Moumouni & Viera Pawlikova-Vilhanova (dir.): *Le temps des Ulémas. Les Manuscrits africains comme sources historiques*. Collections Études Nigériennes No.61. Université Abdou Moumouni de Niamey – Union Académique Internationale, Bruxelles 2009. 260p. ISBN 2-85921-061-X.

Ako slovenskí vedci cestovali počas totality do zahraničia

SILVESTER TAKÁCS PERIPETIE JEDNEJ SLUŽOBNEJ CESTY

Vedeckí pracovníci SAV pred zmenou režimu v roku 1989 zažili počas zahraničných ciest veľa neobvyklých situácií, ktoré vyplynuli z charakteru vtedajších pomerov. Moje spomienky na „zašlé časy“ (a iste nielen tie moje) môžu byť pre mladších kolegov až neskutočné.

Prvou z mojich atypických ciest bola iste „výprava“ do Veľkej Británie v roku 1968, presnejšie 20. augusta poslednou linkou pred okupáciou. Cesta na ostrovy, potom na sever do Škótska nočným vlakom a ranná správa o okupácii, a následne neplánovaný predĺžený pobyt, ako aj dobrodružný návrat cez Viedeň by si zaslúžili možno aj literárnejšie spracovanie. Podobne dobrodružná bola cesta do Západného Berlína v roku 1976, kam som sa z vtedajšieho „východného bloku“ dostal na konferenciu ako jediný, pričom ma na hranici v Dčínine vysadili z vlaku...

Neobvyklé pozvanie, neobvyklá cesta

V roku 1985 som však zažil aj komplikovanejšiu a dramatickejšiu cestu do Japonska. Neobvyklá bola už okolnosťami, ktoré predchádzali pozvaniu. Predohrou bola moja neúčast na sympóziu v Göttingene v roku

HLAVNÍ AKTÉRI – ZĽAVA: IVAN HLÁŠNIK, PROF. MASUDA (KEK, TSUKUBA) A AUTOR SPOMIENOK SILVESTER TAKÁCS.

1974, ktoré som musel odrieknuť pre aféru s knihou o Dubčekovi, ktorú pri rutinnej kontrole našli v mojom stolíku. Vtedy som sa po prvý raz stretol s floskulou, ktorú som potom musel použiť ešte niekoľkokrát, že totiž pozvanie nemôžem prijať pre „zaneprázdnenosť inými úlohami“. Hlavnú zásluhu na pozvaní do Japonska mal prof. Freyhardt, hlavný organizátor sympózia v Göttingene, ktorým rozbehol seriál EUCAS – európskej konferencie o supravodivosti. Okrem neho asi aj prof. Yamafuji, s ktorým som sa stretol na sympóziu neďaleko Vroclavu (1979). Výhodná ponuka stačila nielen na uhradenie konferenčných výdavkov, ale aj trojtýždenný pobyt v Japonsku.

(Tu je asi nevyhnutné poznamenať, že väčšina problémov súvisiacich s podobnými cestami bola daná finančnou mizériou SAV. Na veľvyslanectve v Japonsku sme sa totiž dozvedeli, že v tom roku od nás navštívilo Japonsko okolo tritisíc ľudí, väčšinou cez Federálne ministerstvo pre technický a investičný rozvoj. Možno si len domyslieť ich hlavnú pobytovú „pracovnú“ náplň...)

Podme však po poriadku... Ak by sme však boli čo i len tušíli nastávajúce peripetie, asi sa do toho nepustíme. Už od začiatku bolo veľmi dôležité, že pozvanie sme dostali dvaja. S mojím spolupracovníkom a vtedajším šéfom Ivanom Hlášnikom – alebo jednoducho IH – sme sa usilovali aj o návštevy iných inštitúcií, a to nielen v Japonsku, ale aj v Číne. Tie sme potrebovali nielen ako možné obohatenie našej cesty, lež aj uľahčenie návratu domov. Konferencia sa totiž konala v novembri, a lode medzi Japonskom a ruskou pevninou prestali premávať už koncom októbra. A cestovanie lietadlom, presnejšie z pevniny do a z Japonska, bolo také drahé, že neprichádzalo do úvahy. Ak sme z Prahy do Chabarovska cez Moskvu leteli len asi za 1 500 Kčs, z Niigaty do Moskvy by sme boli museli zaplatiť až 15 000 korún.

Do úvahy prichádzala loď z Nagasaki (keďže bolo blízko Fukuoky, miesta konferencie) do Šanghaja a potom vlakom cez Peking, prípadne Ulanbátar. Žiaľ, naša snaha o návštevu Číny bola márna, hoci sme mali vybavené návštevy troch inštitúcií v Bej-jingu a dvoch v Šanghaji. Nevieť, či to bola naozaj pravda, ale neoficiálne odmietnutie nášho návrhu vraj zdôvodnili tým, že zatiaľ ani predseda SAV Hajko, ani podpredseda Benda Čínu nenavštívili!

Ďalším mojím bláznivým nápadom bo-

la možnosť návratu cez juhokórejský Soul a potom vlakom do KĽDR. V naivnej viere som zatelefonoval na severokórejské veľvyslanectvo, či medzi oboma kórejskými štátmi existuje železničné prepojenie. Pani na druhom konci telefónu sa na mojej otázke asi dobre pobavila. Divnou českoslovensčinou mi totiž oznámila (ironia v podtóne bola zreteľne citeľná), že spojenie medzi oboma krajinami „zatiaľ“ (!) neexistuje... Nakoniec nám pomohla pani Kozáková zo zahraničného oddelenia SAV, ktorá nám zabezpečila leteckú prepravu na linke Praha – Moskva – Chabarovsk, z Chabarovska do Nachodky vlakom a ďalej do Yokohamy loďou. Naspäť sme sa mali vracieť letecky z Niigaty cez Chabarovsk a Moskvu do Prahy...

Podstatne úspešnejší sme boli v zabezpečení návštev vedeckých ústavov v Japonsku, hoci ani to nebolo vždy jednoduché. A netýkalo sa to len ústavov s „bezpečnostným rizikom“, napr. jadrových. Zložité bolo aj zabezpečenie víz. V tom nám pomohol náš kolega a priateľ Masuda, ktorý oslovil svojho spolužiaka na ministerstve zahraničia. Aj tak sme boli v napätí až do konca, lebo vízum sme dostali až tesne pred odletom. Prvý z neobvyklých zážitkov nám poskytlo Šeremetevo so svojím novým medzinárodným letiskom vybudovaným špeciálne pre olympiádu 1980. Prileteli sme síce na toto letisko, vyložili nás však na druhom, domácom, odkiaľ nás previezli späť na medzinárodné letisko na hraničnú a colnú prehliadku, aby sme sa potom mohli presunúť autobusom cez mesto do priestoru vnútroštátneho letiska, odkiaľ sme potom vzlietli do Chabarovska. Mesto nám pripomínalo starú ruskú guberniu, aj keď tam bolo pomerne čisto a objekty dobre udržiavané.

Zoči-voči Nipponu

Cesta loďou bola aj dlhá (dva aj pol dňa), aj dosť nepríjemná. Pretože sme mali jedny z najlacnejších leteniek, kajutu sme dostali na okraji plavidla, do ktorého vlny narážali najintenzívnejšie. Trochu obáv som mal z priezviska prof. Yamafujihho. Môj spulucestujúci IH ma občas zaskočil otázkou: „...a vieš, ako sa volá, ten, no Fujiyama.“ Vtedy som už našťastie vedel, že svoj svätý vrch Japonci častejšie volajú Fuji-san, tak som si to v duchu častejšie opakoval, aby som náhodou pri prvom stretnutí s profe-

sorom nevyblafol: „Hello, Prof. Fujiyama, how are you?“

Dôležitým, takmer nevyhnutným predpokladom našej cesty bolo to, že nám v Nemecku zakúpili modré pasy (Blue Card) na japonské železnice, ktoré sme mohli použiť na všetkých štátnych tratiach (väčšina autobusov bola už vtedy súkromná). Pasy platili aj na šinkanzen, ba dokonca sme si mohli bezplatne zarezervovať miestenky.

Po príchode do Yokohamy sme sa dostali postupne na univerzity v mestách Nagaoka, Sendai, Tsukuba, Saga, Fukuoka i do jadrových ústavov JAERI (Tokai) a KEK (Tsukuba). V Sendai pre nás pripravili dokonca celodenný seminár, program sme však predtým museli schváliť my sami. Večer nás pozvali do reštaurácie, kde sme začali nácvik konzumácie jedla paličkami. Po prvýkrát sme sa stretli aj s ich pomerne novým zvykom: len čo sa Japonci trochu potrudžia, hneď začnú vyspevovať. Aj my sme mali zaspievať niečo po slovensky, nakoniec z toho bolo – na podnet IH – *Akácós út* po maďarsky!

V tokaiskom JAERI sme zaregistrovali niečo, o čom sme predtým iba počuli: pracovníci sa po príkazoch svojho šéfa doslova rozbehli za svojimi povinnosťami, takisto po každej jeho výzve pribehli doslova poklusom. Zdalo by sa, že chodenie krokom bolo v Japonsku zakázané.

V KEK nás prof. Masuda pobavil aj tým, že sa pochválil autorstvom malej knižočky o fyzikálnych základoch golfu, ktorá mala vraj obrovský úspech. Neviem, či to bolo celkom originálne, lebo Japonci, hlavne tí, ktorí tam nejaký čas pobudli, dokázali veľmi šikovne „prenášať“ poznatky z USA do svojej krajiny. V tom čase to bolo dosť výnimočné, o čom sme sa presvedčili aj na večeri, na ktorú si zavolať asi desať svojich kolegov. Tuším že ani jeden z nich nevedel po anglicky, takže im musel všetko prekladať do japončiny. Jeden z nich sa dokonca zaujímal o náš názor na Husáka. Strašne sa čudovali, že sme mali na neho úplne odlišný pohľad. Husák totiž nejaký čas predtým bol v Japonsku a vystupoval v televízii. Trochu ma potešilo, že môj pohľad na tohto politika zodpovedal aj pocitom Japoncov, ktorí v ňom takisto šípili sebedomého, arogantného, až krutého politika, ktorý dokáže ísť za svojím cieľom priam cez mŕtvolky. Pri tej príležitosti som si nemohol odpustiť vtip o slobode prejavu, ako ho chápú vo Washingtone a Moskve (aj Joe pred Bielym domom, aj Ivan na Červenom námestí môže z plného hrdla vykrikovať, že Reagan je vól – a ani jednému sa nič nestane). Keď im to prof. Masuda preložil, nastalo takmer hrobové ticho – nik totiž vtipu neporozumel. Vtedy som si po prvý raz uvedomil, že Japonci majú absolútne iný typ humoru a napríklad vtipkovanie o nadriadených sa v ich spoločnosti takpovediac nenosí.

Cez víkend sme sa vybrali aj do Nikkó, jednej z najkrajších oblastí Japonska. Práve tu čínski mníši založili prvý budhistický chrám v Japonsku. Bol naozaj úchvatný, akurát ma trochu zarazil zákaz fotografo-

MIESTO KONANIA
KONFERENCIE VO FUKUOKE
(VEŽA) A SUSEDIACA BUDOVA
SUMO S PESTRÝMI ZÁSTAVAMI
JEDNOTLIVÝCH „STAJNÍ“.

BUDOVANIE NOVÝCH
SUPERMODERNÝCH ÚSTAVOV
V OBLASTI TSUKUBY (V POZADÍ
ROVNOMENNÁ „POSVÄTNÁ“
HORA).

vania niektorých častí chrámov. Na najznámejšie sošky Hidari (ľavák – mačka, ktorá vraj doteraz zabezpečuje, že v chrámoch nie sú myši ani potkany), slávne tri opice, ako aj svätého koňa, darovaného z Austrálie, sa to však nevzťahovalo.

Z jadrového ústavu KEK sme sa vybrali aj za nestora výskumu supravodivých materiálov v Japonsku, prof. Tachikawom, ktorý sídlil v jednom z nespočetných nových ústavov v Tsukube. Tieto sústredili do okolia hory Tsukuba (takisto v šintoistickej histórii posvätné). Neskôr sa z viacerých stali prestížne univerzity.

Zásluhou prof. Masudu sme dôkladnejšie spoznali aj Tokio. Poukazoval nám hlavne Ginzu a Akihabaru, stredisko obchodov. Vtedy to bola azda najvysvietenejšia časť zemegule. Obchody nás zaujímali z niekoľkých dôvodov. Potreboval som nejaký adaptér, aby som sa mohol oholiť a uvariť si čaj. Zháňal som aj „filmovačku“, lebo som si zaumienil, že si kúpim 8 mm filmovú kameru. V obchodoch sme museli s prof. Masudom vysvetľovať, o čo nám ide, až napokon jeden z predavačov vyhlásil, že niečo také nájdeme možno ešte niekde na periférii, ale v meste to treba skúsiť už iba s CD kamerou!

Cestu do Fukuoky sme naplánovali tak, aby nám neušlo mesto Kyoto. Ešte pred konferenciou nás zaviezol prof. Muta zo Saga University na pobrežie, kde nám ukázal

časť pevniny získanej z mora, ako aj pestovanie chalúh. Tam sme s prekvapením zistili, že značná časť ryžovej slamy sa namiesto zaorávania spaľuje.

Myslím si, že ani s našimi referátmi sme si v Japonsku neurobili hanbu. Mňa osobitne potešilo, keď Archie Campbell po príspevku niektorých japonských účastníkov konferencie poznamenal, že ich výsledky možno pochopiť za predpokladu, že – ako som to vo svojom referáte ukázal ja – všetko sa deje na povrchu jemných vlákien supravodičov. S Archiem mimochodom súvisí ešte ďalšia epizóda. Ktorýsi z Japoncov pri prednáške neustále vyslovoval niečo ako „ár-ší“. Keďže som referát nesledoval celkom sústredene, myslel som si, že spomína Archieho Campbella. Dajako sa mi to však nepozdávalo, lebo to svoje „ár-ší“ opakoval až príliš často. Až po čase som pochopil, že ide vlastne o „lc“, teda krok skrutky. Keďže japonský jazykový problém, teda $l = r$ a $si = shi$ mi bol už vtedy známy, dovtíпил som sa, o čo v prednáške ide (aby som objasnil: „l“ a „r“ sa v Japončine nerozlišujú, v hiragane i katakane je poradie *sa-shi-su-se-so*, takže si vlastne neexistuje).

Vo Fukuoke v tom čase prebiehal záverečný turnaj sumo a veľa z účastníkov sa pre tento zápasnícky šport vnútorne „zapálilo“. Túto vášeň som pochopil až oveľa neskôr, keď som si sumo takisto obľúbil.

Návrat s komplikáciami

No pravé dobrodružstvo nastalo až na ceste späť. Komplikácie sa začali na letisku v Chabarovsku. Namiesto do lietadla do Moskvy nás nečakane odvedli do prístávacej haly. Dôvod nám spočiatku nevysvetlili, až napokon vysvitlo, že letenka je vystavená ne správne: keďže linka Niigata – Chabarovsk – Moskva je medzinárodná, mala sa na ňu vzťahovať aj rovnaká tarifa. Požadovali od nás poplatok okolo 500 rubľov na osobu, čo bola na tie časy nehorázna suma (oficiálny kurz bol asi 1 dolár = 0,90 rubľa). Samozrejme, vzopreli sme sa, riaditeľ letiska však vyhlásil, že dovtedy, kým to nesplatíme, nás nikam nepustia. Ako výstrahu nám pripomenuli ešte čerstvý osud dvoch Maďarov, ktorí sa chceli dostať do Niigaty na podobne vystavenú letenku: po dvoch týždňoch čakania ich jednoducho vrátili domov!

Poradili nám, aby sme si peniaze zohnali cez našich známych (spomenuli aj naše veľvyslanectvo, to sme vylúčili, a nielen preto, že už bolo piatkové popoludnie). Najprv sme boli z toho samozrejme celí hotoví, neskôr sa však IH rozpamätal na Sokolova z Leningradu, ktorý bol predtým v našom Bázovom laboratóriu, a tak mu zatelefonoval...

Celé osadenstvo letiska sa voči nám správalo veľmi arogantne, ba nepriateľsky, až môj spolucestujúci IH na dôvažok stratil nervy a „vybehol“ na personál s hrozbou perestrojky, že chvalabohu už prišiel Gorbačov, aby tie ich zažraté byrokratické pomery trochu konečne vykántril. Vtedy sa situáciu začala meniť k lepšiemu. Museli sme síce ešte celú noc i takmer celý nasledujúci deň čakať, ale potom sa nad nami ulútočila jedna pani a navrhla nám, aby sme si letenky pozmenili cez Leningrad. Vraj by sa dalo argumentovať tým, že linka Niigata – Leningrad – Praha už nie je medzinárodná. Zničení po prebdenej noci sme s takým riešením, samozrejme, súhlasili, dokonca sa ukázalo, že by sme nemali ani nič doplácať, dokonca nám vydala dobropis na tuším 4

V sobotu popoludní sme sa napokon vydali na let do Leningradu. Náš známy Sokolov asi tiež privítal, že nám nemusí peniaze požičiavať, hoci ich mal prichystané. Problém však nastal s letom do Prahy. Cez víkend totiž nič neletelo a do pondelka sa nám čakať nechcelo. Okrem toho sme sa od zástupcu Československých aerolínií dozvedeli, že ani na pondelňajší let nie je voľná jediná letenka. Náhodou som vtedy stretol skupinu maďarsky hovoriacich cestujúcich aj s letuškou, vracajúcich sa od nástupného priestoru, lebo v lete do Budapešti dačo zahaprovalo. Prihovoril som sa statnému stewardovi, či by sme sa nemohli dostať na ich let. Spustil na mňa po rusky, aby som išiel za ním, a keď sa pozrel na môj pas, s určitým pátosom vyhlásil, že bude pre neho čťou, ak nás bude môcť pohostiť na linke Malévu. Ale – sú tu dva problémy. Ten prvý sa snažil hneď vyriešiť: zavola pohraničníkom, či nás môžu pustiť na let do Maďarska, keďže sme pricestovali z Československa. Prehováranie trvalo trochu dlhšie, ale odpoveď bola napokon pozitívna.

Už bolo treba len prebukovať letenky. Korpulentná pani v okienku sa do toho aj pustila, potom sa však zháčila, niekam zavolala a asi po desaťminútovom telefonáte rezolútne vyhlásila: Ne-vaz-mož-no! Nepomohlo naše dohováranie, tvrdila, že bez súhlasu predstaviteľa Československých aerolínií to nesmie urobiť. Môj spolutrpiteľ IH musel zatelefonovať zástupcovi ČSA, a keď dostal od neho súhlas, znovu sme šli za tou rezolútnou pani. Celá situácia aj s telefonovaním dajakému šéfovi sa zapakovala. Ešte raz teda IH zavola nášmu predstaviteľovi a trvalo ďalšiu štvrthodinku, kým sa nám korpulentnú pani podarilo prehovoriť, aby sa unúvala k telefónu o 10 m ďalej, aby sa na vlastne uši presvedčila o súhlase zástupcu ČSA, pričom ešte ďalších 10 minút a potom ešte raz telefonovala so svojím nadriadeným, kým sme súhlas s prebukovaním leteniek dostali.

Našťastie odlet linky Malévu sa preťahoval, takže sme vzlietli až po polnoci a po medzi pristátí vo Varšave sme dosadli na le-

tisku Ferihegy. Asi ako odškodnenie za všetky útrapy spojené s prepravou z kongresu v Japonsku sme dostali v lietadle nevšedné pohostenie, aké som nikdy nezažil. Skladalo sa z dvojnásobnej výdatnej večere, okrem aperitívu aj toľko vína, koľko nám hrdlo ráčilo. Možno sa tým Malév chcel ospravedlniť svojim pasažierom za nepríjemnosti s meškaním letu, a my sme sa zviezli popri nich...

Sendai-efekty

Nakoniec by som rád pridal dve zaujímavosti, z ktorých jedna sa týkala aj mojej neskoršej funkcie v Predsedníctve SAV.

Efekt č. 1: Na univerzite v Sendai sme sa dozvedeli o niektorých zaujímavých supravodičoch so šancou na zvýšenie kritických teplôt. Zašli sme k „nestorovi“ výskumu supravodivých materiálov k pánovi Tachikawovi. Podal nám veľmi obsažný úvod o práci jeho ústavu, na čo použil teleskopické „pero“, ktorým na papieri i na projektore sprevádzal svoj výklad. Počas jeho prednesu, a potom ešte niekoľkokrát, ho IH prerušoval poznámkou, ako sa mu vraj páčili výsledky, ktoré dosiahli na univerzite v Sendai, no nevedel si spomenúť na meno riešiteľa. Vždy ma pritom drgol: „...no, akóže sa volá ten...“ (Wakayama). Tachikawa to najprv trpezlivo počúval, potom trochu znervóznel, nakoniec si odložil to svoje „pero“ a začudovane sa na nás díval, uvažujúc asi v tom zmysle: čo to môže byť za „čudo“, ktoré mi ide vykladať o výsledkoch výskumu, ktorý vlastne koordinujem (alebo lepšie: iniciujem) ja?!

Efekt č. 2: Podobný jav sa vyskytol pri prijímaní návrhov zákonov o vede v roku 1992. Po prerokovaní vo výboroch SNR mali tieto zákony byť schválené plénom SNR. Ministerstvo školstva malo na tom eminentný záujem, my na Predsedníctve SAV (predovšetkým po skúsenostiach z prípravných rokovaní) sme sa oprávnenne obávali, aby sa tieto zákony nemohli pozmeniť v neprospech SAV, čo by mohlo znamenať začiatok konca Akadémie. J. Pišúť ako minister chcel získať za každú cenu našu podporu aj písomne. Preto poslal návrh spoločného listu aj predsedovi SNR F. Mikloškovi. Pozerali sme na to však veľmi skepticky. Hlavne vtedy, keď som si všimol pomerne divný začiatok, v ktorom minister upozorňuje predsedu SNR na výsledky hlasovania (jeho) výborov. Takže sme s podpisom otáľali. Predseda SAV L. Macho už v piatok odišiel domov, takže som pri súriacom telefonáte ministra Pišúta ostal k dispozícii len ja. No a vtedy som ministromi spomenul výraz Sendai-efekt, ktorý som, samozrejme, musel vysvetliť. Po jeho prisľube, že list sa preformuluje bez Sendai-efektu, som opatrne súhlasil s jeho podporou.

(Autor je vedecký pracovník Elektrotechnického ústavu SAV)

VÝCHOD SLNKA
– V „KRAJINE
VYCHÁDZAJÚCEHO
SLNKA“.

REGIONÁLNA SOCIÁLNA MAPA

Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach

a Sociologický inštitút Univerzity

v Miškovci (Miškolc) predstavili odbornej

verejnosti a novinárom cezhraničný

projekt *Regionálna sociálna mapa*

(REGSOM – REGSZOM). Na informačnom

dni 29. novembra 2012 sa zúčastnila aj

generálna konzulka Maďarska v Košiciach

Czibalmosné Molnár Éva.

Cieľom projektu, ktorý podporí Európsky fond regionálneho rozvoja sumou 205 381 eur, je prispieť k zlepšeniu životných podmienok obyvateľov Košického samosprávneho kraja a maďarskej Borsodsko-abovsko-zemplínskej župy (Borsod – Abaúj – Zemplén megye). Pre dané pohraničné územia sú typické vnútroregionálne disparity. Mestá Košice a Miškolc napriek svojim predpokladom nemajú potrebnú silu na vyrovnávanie vnútroregionálnych rozdielov. Štruktúru obyvateľstva a jeho zhoršujúcu sa sociálnu situáciu priamo ovplyvňujú nízka dopravná dostupnosť, rozdielne podmienky pre rozvoj podnikania, rozdielna životná úroveň, vyľudňovanie obcí a zvyšovanie počtu obyvateľov v poproduktívnom veku na vidieku.

Vedúcim partnerom projektu, ktorý potrvá rok, je Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach a zahraničným partnerom Filozofická fakulta Univerzity v Miškolci. Jeho súčasťou je vznik vzdelávacích centier v Košiciach a Miškolci, podporujúcich obyvateľov pri rozvíjaní ich konkurencieschopnosti a flexibility na trhu práce. „Vzdelávaním ľudia z tzv. znevýhodnených skupín získajú vedomosti a skúsenosti, ktoré im pomôžu byť flexibilnejšími na trhu práce, tréningami posilníme aj ich sebavedomie pri hľadaní zamestnania,“ povedala hlavná koordinátorka projektu Mgr. Zlatica Sáposová, PhD., zo Spoločenskovedného ústavu SAV, na adrese ktorého bude sídliť aj tzv. REGSOM centrum. Snahou projektového tímu z oboch hraničiacich regiónov je, aby centrum nefungovalo len počas trvania projektu, ale aj potom.

HLAVNÁ KOORDINÁTORKA PROJEKTU ZLATICA SÁPOSOVÁ (VPRAVO) V DISKUSII S GENERÁLNOU KONZULKOU MAĎARSKA V KOŠICIACH CZIBALMOSNÉ MOLNÁR ÉVOU (V STREDE) A SVOJOU PROJEKTOVOU PARTNERKOU ZA MAĎARSKÚ STRANU KINGOU SZABÓ-TÓTH, VEDÚCOU ÚSTAVU SOCIOLOGIE PRI FILOZOFICKEJ FAKULTE UNIVERZITY V MIŠKOLCI.

Vzdelávanie je zamerané na sociálne znevýhodnené skupiny, ale aj sociálnych pracovníkov, zamestnancov úradov práce, samospráv či štátnej správy. Súčasťou vzdelávania bude medzi inými aj kurz rómskeho jazyka. O lektorstvo jazykového kurzu koordinátori požiadali Mgr. Annu Koptovú, riaditeľku Súkromného gymnázia na Galaktickej ulici v Košiciach.

Hlavnou prioritou projektu je, aby sa v spoločnom slovensko-maďarskom prihraničnom regióne posilnila spolupráca medzi inštitúciami, organizáciami pracujúcimi v sociálnej sfére a aby sa medzi nimi vytvorila systematická dlhodobá komunikácia. Vyskytujú sa prípady, keď dve menšie sociálne organizácie v susedných dedinách vyvíjajú rovnaké aktivity, ale navzájom o sebe nevedia, ale ak sa ocitnú v regionálnej sociálnej mape, táto kolízia zanikne.

Výsledkom projektu bude zároveň mapa sociálneho rozvrstvenia obyvateľstva Košického samosprávneho kraja a Borsodsko-abovsko-zemplínskej župy, využiť ju budú môcť miestne samosprávy, úrady práce či mimovládne organizácie. Celkovo sa má podporiť zvyšovanie sociálnej súdržnosti ľudí a komunit v spoločnom slovensko-maďarskom prihraničnom regióne.

Šanca obstať tu je. „Náš ústav sa roky orientuje aj na problematiku regionálneho výskumu a cezhraničnú spoluprácu. Toto

nie je projekt na zelenej lúke, ale projekt dlhodobej spolupráce. Je to dobrý základ, aby pomohol a bol prínosom pre inštitúcie pôsobiace v tejto časti Európy,“ zdôraznil vo svojom príhovore prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc., zástupca riaditeľa Spoločenskovedného ústavu SAV v Košiciach.

Ďalšou aktivitou spoločného projektu bola medzinárodná odborná konferencia v Miškolci na tému *Sociálna problematika Košického samosprávneho kraja a Borsodsko-abovsko-zemplínskej župy*, ktorá sa uskutočnila 10. decembra minulého roka.

Začali sa učiť rómsky jazyk

Bezplatný kurz rómskeho jazyka, ktorý organizuje Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach v rámci cezhraničného projektu *Regionálna sociálna mapa* (REGSOM – REGSZOM), odštartoval v utorok 5. februára v učebni ústavu. Štyri mesiace dvakrát do týždňa sa 18 žien a mužov dobrovoľne rozhodlo po zamestnaní neoddychovať, ale učiť sa rómsky jazyk. Pri svojej práci sa totiž denne stretávajú s Rómami, u ktorých často narážajú na jazykovú bariéru.

Polovicu frekventantov kurzu tvoria príslušníci poriadkovej polície, prihlásili sa aj tri učiteľky z materskej školy na Luniku IX, ďalej vyučujúce sociálnu prácu na VŠ, pra-

covníčky samotného ústavu zaoberajúce sa rómskym etnikom i výkonná riaditeľka Rómskeho mediálneho centra (MECEM) so sídlom v Košiciach PhDr. Kristína Magdolenová. „Rómsky síce celkom slušne rozumiem, ale gramatiku neovládám. Očakávam, že tu sa v nej zdokonalím,“ zdôvodnila svoju účasť.

Sancu na to má, pretože výučbu povedie osoba nadovšetko kvalifikovaná – Mgr. Anna Koptová, riaditeľka Súkromného gymnázia na Galaktickej ulici v Košiciach, ktorá je spolu s dcérou Martinou autorkou Slovensko-rómskeho a rómsko-slovenského slovníka. Ten lektorka spolu s hlavnou koordinátorkou projektu Mgr. Zlaticou Sápovou, PhD., a odbornou koordinátorkou zo

slovenskej strany Mgr. Tímeou Verešovou, PhD. (obe zo Spoločenskovedného ústavu SAV) rozdelili účastníkom kurzu, aby sa ľahšie učili rómske slovíčka.

„Okrem jazykovej výučby sa zúčastníkovia na kurze oboznámia aj s históriou Rómov na Slovensku v podaní kolegyně z ústavu PhDr. Anny Jurovej, CSc., historičky – romistky,“ povedala Z. Sápová.

Projekt, ktorý sa oficiálne začal 1. októbra 2012 a ukončí sa 30. septembra 2013, podporuje Európsky fond sociálneho rozvoja sumou viac ako 205 000 eur. Zahraničným partnerom projektu je Filozofická fakulta Univerzity v Miškovci. Jeho cieľom je prispieť k zlepšeniu životných podmienok obyvateľov Košického samosprávneho kraja

a maďarskej Borsodsko-abovsko-zemplínskej župy (Borsod – Abaúj – Zemplén megye). V rámci projektu pripravujú aj vzdelávacie kurzy pre sociálnych pracovníkov a sociálne znevýhodnené skupiny obyvateľstva a výsledkom bude komplexná sociálna mapa KSK a BAZ župy. Projekt má za cieľ tiež podporu zvýšenej sociálnej súdržnosti ľudí a komunit v spoločnom maďarsko-slovenskom prihraničnom regióne a ich podporu pri rozvíjaní samostatných aktivít na zvýšenie ich konkurencieschopnosti a flexibility. Okrem iného budú v rámci projektu vytvorené aj vzdelávacie centrá v Miškovci a v Košiciach (REGSOM – REGSZOM).

Katarína Čižmáriková | Foto autorka

Knižná publikácia o včelom mede a jeho klinických aplikáciách

ÚČINNÝ ANTIMIKROBIÁLNY PRODUKT

Včelí med ako prírodný produkt včely medonosnej je už od nepamäti používaný nielen ako sladidlo, ale aj antimikrobiálny agent, ktorý opäť získava popularitu a našiel svoje uplatnenie v procese hojenia chronických rán a popálenín. Početné klinické skúšky preukázali zlepšenie procesu hojenia, ako aj skrátenie času potrebného na vyliečenie rán. Pozitívne výsledky z klinických štúdií dokázali, že včelí med je vskutku bezpečný a účinný medicínsky antimikrobiálny produkt.

V súčasnosti existuje len niekoľko knižných publikácií o včelom mede a jeho klinických aplikáciách. Z tohto dôvodu sa Ing. Juraj Majtán, PhD., z Ústavu zoológie SAV podujal na editovanie novej knihy s názvom *Honey: Current Research and Clinical Applications*, ktorá vyšla vo vydavateľstve NovaScience Publishers (New York, USA). Kniha sa skladá z 12 kapitol od významných vedeckých a klinických expertov zo Slovenska, Nemecka, Indie, Malajzie, Chorvátska, Kanady a Alžírsku. Zoberajú sa antimikrobiálnymi, anti-biofilmovými, potenciálnymi protirakovinotvornými a anti-diabetickými vlastnosťami medu. Zaujímavou vlastnosťou medu je aj jeho modulačný účinok na imunitné reakcie a tiež jeho vplyv na aktiváciu kožných buniek. Tieto vlastnosti sú dôležité pri procese hojenia rán. Podstata imunomodulačných vlastností medu je rozdiskutovaná v osobitnej kapitole. Dôležitou súčasťou knihy sú kli-

nické aplikácie včelieho medu pri liečbe popálenín, ťažko hojajúcich sa rán a očných ochorení, ktorým sa venujú posledné štyri kapitoly sprevádzané farebnými obrázkami.

Kniha je určená pre všetkých ľudí, ktorí sa zaujímajú o apiterapiu a medicínske využitie medu. Predstavuje vhodnú učebnú pomôcku pre študentov, výskumníkov a pedagogických pracovníkov v oblasti naturálnej medicíny. Veríme, že táto kniha podnieti ďalší výskum v oblasti základného výskumu a medicínskej aplikácie medu nielen v zahraničí, ale aj na Slovensku.

V čom spočíva antibakteriálny účinok včelieho medu?

Podstata účinku medu je odlišná od účinku antibiotík, ktoré atakujú bakteriálnu stenu alebo inhibujú vnútrobunkový metabolizmus. Med je vysoko hygroskopický, t.j. pohlcuje vlhkosť z okolitého prostredia, a tým dehydratuje baktérie, navyše vysoký obsah cukornej zložky medu zabraňuje rastu baktériám. Na druhej strane samotný zvýšený obsah cukru v mede nie je nositeľom jeho antibakteriálnych vlastností. Dôležité zastúpenie v mede ma enzým glukooxidáza, ktorý katalyzuje produkciu kyseliny glukónovej a malého množstva peroxidu vodíka, ktorý predstavuje ďalší antibakteriálny potenciál medu. Len nedávno bol identifikovaný antibakteriálny včelí peptid, defenzín 1, ktorý sa spolupodieľa na antibakteriálnom účinku včelieho medu. Okrem vyššie uvedených antibakteriálnych účinkov, ktoré sú nevyhnutné pri liečení chronických infekčných rán, sa med vyznačuje aj protizápalovými a imunostimulačnými účinkami.

Zdroj: ÚZ SAV

Posledný diel trilógie vypravadili medzi čitateľov

PODOBY SLOVENSKEHO DIVADLA

Ešte v decembri minulého roka priaznivci divadelného umenia privítali do života v Malom kongresovom centre VEDY, vydavateľstva SAV, v Bratislave posledný diel modro-červeno-zelenej trilógie kolektívneho zamýšľania sa nad premenami a pod-

bami slovenského divadla, *Generačné premeny a podoby slovenského divadla (od 80. rokov 20. storočia po dnešok)*. Iniciátorkou, editorkou a spoluautorkou projektu je Dagmar Podmaková a vydavateľom Ústav divadelnej a filmovej vedy SAV.

„Sypem sušené huby na túto zelenú knižku s vínšom: Aj keby nebodaj huby autorov vyschli, ich články nech sú stále svieže,“ vyslovil vždy šťavnato píšuci Ladislav Čavojský nad novou knižnou publikáciou.

Knižné publikácie trilógie nadväzovali bezprostredne na seba. Prvá (*Podoby a premeny hrdinu v súčasnom divadle*) vyšla v roku 2011, druhá (*Proces rozvoja divadelnej réžie po roku 1989*) koncom leta 2012 a táto tretia na sklunku minuloročnej jesene. Naozaj svieže čítanie, v duchu vysloveného priania L. Čavojského, približuje zmeny v slovenskom divadle, prestupovanie divadelného umenia s inými. Na konkrétnych príkladoch charakterizuje nové formy divadla, ale aj divácke očakávania. Zmena

kultúrnej paradigmy v politicko-spoločenskej situácii po roku 1989 neprinesla len novú poetiku, témy, ale aj nové nazeranie na funkciu divadla, spoločnosť. Priniesla aj nové etické problémy. S nimi je úzko spojená aj teória divadla, respektíve kritika. Ako sa píše v úvode, „cieľom mnohých tvorcov už nie je estetický zážitok, ale vyburcovanie diváka z letargie, nezáujmu podieľať sa na ďalších zmenách, ktoré by hodnotový rebríček jedinca a spoločnosti posunuli ďalej“.

Jedenástku zeleného autorského kolektívu tvoria: Zuzana Bakošová-Hlavenková, Ladislav Čavojský, Oleg Dlouhý, Dagmar Inštitorisová, Elena Knopová, Nadežda Lindovská, Andrej Maťašík, Miloš Mistrík, Michaela Mojžišová, Dagmar Podmaková a Soňa Šimková. Väčšina z nich má príspevky aj v ostatných dvoch publikáciách. Konferenčné referáty sa pre mnohých z nich stali len základom vydaných príspevkov, opatrených presnými bibliografickými údajmi a odkazmi. Spracovaná a autorizovaná rozsiahla diskusia provokuje k zamýšľaniu sa nad poslaním a hodnotami divadla aj v 21. storočí.

INICIÁTORKA, EDITORKA A SPOLUAUTORKA PROJEKTU DAGMAR PODMAKOVÁ S TRILÓGIU O PODOBÁCH SLOVENSKEHO DIVADLA. Foto: Peter Procházka

(mag)

SEVERSKÉ LITERATÚRY V SLOVENSKEJ KULTÚRE

V stredu 16. 1. 2013 sa na pôde Ústavu svetovej literatúry SAV uskutočnila prezentácia monografie PhDr. Milana Žitného CSc., s názvom *Severské literatúry v slovenskej kultúre*.

Z hľadiska mapovania dejín recepcie severskej kultúry na Slovensku ide o dielo zásadného významu, na čom sa zhodli nielen autorovi kolegovia, pracovníci Ústavu svetovej literatúry, ale i pozvaní hostia. Riaditeľ ÚSvL SAV prof. Adam Bžoc vo svojom príhovore ocenil, že autor nadviazal na dlhoročnú tradíciu pracoviska na poli záujmu o výskum slovenskej recepcie inonárodných literatúr. Vedúca sekcie škandinavistiky na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, doc. PhDr. Margita Gáborová, CSc., vyzdvihla Žitného rozhladenosť a fundovanú orientáciu hneď v niekoľkých kultúrach, a to

okrem už spomínaných severských, vrátane fínskej i v nemeckej a domácej slovenskej. Medzi ďalšími z hostí možno spomenúť poprednú prekladateľku zo severských literatúr Teodoru Handzovú-Chmelovú, našu najvýznamnejšiu prekladateľku z fínčiny a zároveň vysokoškolskú pedagogičku Mgr. Zuzanu Drábekovú, PhD., či dlhoročnú šéfredaktorku Revue svetovej literatúry Jarmilu Samcovú. Všetci prítomní rečníci sa zhodli na príťažlivej, „čítavej“ forme monografie, vďaka čomu má predpoklady zaujať nielen odborníkov a študentov z oblasti škandinavistiky, ale aj všetkých, ktorým nie sú ľahostajné naše kultúrne dejiny.

Zdroj: ÚSvL SAV

SLOVENSKÝ DON QUIJOTE

V Ústave svetovej literatúry SAV bola 27. 2. t. r. predstavená nová monografia prof. PhDr. Márie Bátorovej, DrSc., *Dominik Tatarka – slovenský Don Quijote* (VEDA, 2012).

Hlavným motívom diela je komplexnosť a rozporuplnosť osobnosti tohto slovenského spisovateľa a disidenta, ktorého storočnicu narodenia si pripomínáme v marci t.r. (1913 – 1989). Autorka ho v úvode knihy nazýva „rapsódom“, ktorý „balansoval na nietzscheovskom povraze, človek, ktorého

PROF. MÁRIA BÁTOROVÁ (VĽAVO) A DOC. KATARÍNA BEDNÁROVÁ. Foto archív ÚSvL SAV

mentálne a morálne základy mali podstatu základov mrakodrapu v oblastiach, kde bývajú časté zemetrasenia“ (s. 11). Podľa nej

možno Tatarkovu jedinečnosť vyjadriť cez dva aspekty charakteristické pre jeho dielo: jeho sústredenie na prítomný okamih a na existenciu „vnútorného miesta“ („duch, duša“), z ktorého autor pozoruje, uvažuje a tvorí (s. 12 – 13).

Ako prvá knihu uviedla doc. PhDr. Katarína Bednárová, CSc., ktorá – okrem Tatarkových väzieb na francúzsky kontext (Sartre, Camus) a otázku autenticity – vyzvala k aktivite záujmu o svet a k boju proti jeho „kultúrnej otrave“ aj prostredníctvom autorovho odkazu. PhDr. Milan Žitný, CSc., nazval publikáciu etudami a zdôraznil, že nie je prínosná iba ako literárnovedné dielo o Tatarkovi, ale dá sa aplikovať aj na iných autorov daného obdobia či obdobie samo.. Po prezentácii nasledovala podnetná diskusia, v ktorej na otázky reagovala autorka monografie.

Pred širšou verejnosťou prezentovali monografiu *Dominik Tatarka – slovenský Don Quijote* 21. februára t.r. v Malom kongresovom centre VEDY. Na úvod odzneli príspevky PhDr. Vladimíra Petříka, CSc., a Antona Srholca, ktorí sa, žiaľ, nemohli na podujatí zúčastniť osobne. Literárny vedec V. Petřík zhodnotil prínos práce M. Bátorovej po odbornej stránke. Známy kňaz A. Sr-

holec vo svojom zamyslení okrem iného odkázal: „Vynikajúca monografia o Dominikovi Tatarkovi od pani Márie Bátorovej je jedinečná tým, že na tomto vzorci či príbehu sa môžu odzrkadliť, či nájsť stovky, možno tisíce slovenských intelektuálov, ktorým totalitné režimy minulého storočia hlboko zasiahli do života a ich formovali aj deformovali... Kto chce, zámienku si nájde a môže Tatarku súdiť. Nikto mu neuprie jeho poctivo myslené a zaplatené politické postoje. Jeho nepodplatiteľnú lásku k pravde, k slovenskému národu, jeho pokoru v korigovaní svojich úletov a jeho vernosť k základným hodnotám demokracie, humanity a svojej Hlbine. Mal som šťastie, že som ho mohol navštíviť v jeho kartúze, kde sa vedome a definitívne vrátil k svojim základom. Na svojom smrteľnom lôžku, keď sa na chvíľu prebral z agónie, jeho ultima verba boli: ‚Odpustite, bratia!‘ Aj som ho odprevadil na jeho poslednej ceste... Pani doktorka Bátorová mu svojou hlboko pravdivou knihou postavila pomník, ktorý si právom zasluži.“

Knihu medzi čitateľov potom vypravil filozof a politológ prof. Miroslav Kusý, ktorý okrem toho priblížil aj menej známe stránky života D. Tatarku.

P. Blšťáková, E. Borčín

Remediácia v kontexte transdisciplinarity

ŽIVÝ FENOMÉN KULTÚRY

V dňoch 17. – 18. 1. 2013 sa vďaka spolupráci Ústavu svetovej literatúry SAV a Poľského inštitútu uskutočnila medzinárodná konferencia *Remediácia: v kontexte transdisciplinarity*.

Remediácia ako prenos z jedného média do druhého tu bola chápaná najmä ako tvorivý čin, ktorý obohacuje našu skúsenosť vnímania literatúry. Rôzne vedecké zameranie hostí malo pozitívny dôsledok – predstavenie širokej palety oblastí, ktorých sa remediácia (nielen v chápaní Boltera a Grusina) dotýka – od biológie

cez umenie (film, rozhlas, fotografia) a literatúru až po (digitálny) kultúrny kontext, bytostne sa týkajúci súčasného stavu spoločnosti. Okrem prednášok a diskusií prebehli aj dve vystúpenia elektronickej literatúry, ktoré svojím spôsobom aktualizovali a sprítomnili remediáciu ako živý fenomén. Konferencie sa zúčastnili hostia z Nórska, Poľska, Chorvátska a Českej republiky.

Petra Blšťáková

DETI KRESLIA SVET

V rámci medzinárodnej súťaže *Barbara Petchenik Children's World Map Competition 2013*, organizovanej Medzinárodnou kartografickou asociáciou (ICA), usporiadala Kartografická spoločnosť SR v spolupráci s Geografickým ústavom SAV celoslovenské kolo umelecko-kartografickej súťaže pod názvom *Detská mapa sveta 2013*. Jej cieľom je podporiť deti a mládež v kreatívnom zobrazovaní sveta, zlepšiť ich kartografické vnímanie a prehĺbiť ich záujem o životné prostredie. Do súťaže sa zapojilo 141 detí prevažne zo základných umeleckých škôl.

Téma tohto ročníka súťaže mala názov *Moje miesto v dnešnom svete*. Vyhodnotenie súťažných prác sa uskutočnilo 21. februára 2013 v knižnici Geografického ústavu SAV, členmi hodnotiacej komisie boli: predseda Kartografickej spoločnosti SR Ing. Róbert Fencík, doc. Ing. Jozef Čižmár, PhD. z Katedry mapovania a pozemkových úprav Stavebnej fakulty STU, akademická maliarka Mgr. art. Ľubica Končeková a pracovníci Geografického ústavu SAV doc. RNDr. Ján Feranec, DrSc., RNDr. Monika Kopecká,

PhD., a Mgr. Martina Cebecauerová, PhD. Výsledky súťaže sú zverejnené na internetovej stránke Geografického ústavu SAV. Šesť vybraných prác bude reprezentovať Slovensko v medzinárodnom kole, ktoré sa

uskutoční počas 26. medzinárodnej kartografickej konferencie ICA v dňoch 25. – 30. augusta 2013 v Drážďanoch.

Monika Kopecká

HODNOTIACA
KOMISIA POČAS
HODNOTENIA PRÁČ,
VLAVO DOC. JÁN
FERANEC, V POZADÍ
ĽUBICA KONČEKOVÁ,
MARTINA
CEBECAUEROVÁ,
DOC. JOZEF ČIŽMÁR
A RÓBERT FENCÍK.

Foto archiv

46. ZASADNUTIE PREDSEDNÍCTVA SAV 7. 2. 2013

Predsedníctvo SAV

prerokovalo:

- informáciu o prieskume odchodu mladej vedeckej generácie z vedeckých ústavov SAV za ostatné 4 roky,
- správu o vyhodnotení kontrolnej činnosti Odboru kontroly SAV za II. polrok 2012;

schválilo:

- návrh rozpočtu mzdových prostriedkov na organizáciu SAV na rok 2013,
- rozpis finančných prostriedkov položky Teplo a TUV – kategória 630 na rok 2013,
- návrh kritérií na prerozdelenie kapitálových výdavkov na vedecké organizácie SAV,
- výzvu na podávanie žiadosti o finančný príspevok na projekty VEGA od roku 2014 v SAV,
- 5. výzvu na podávanie výskumných projektov bilaterálnej spolupráce SAV – NSC (Taiwan) na roky 2014 – 2016,
- rozpis finančných prostriedkov na podporu projektov MVTs v 1. etape,

- Atestačnú komisiu pre vedeckých zamestnancov Ústavu etnológie SAV,
- návrh na usporiadanie seminára *Významné osobnosti SAV v roku 2013*;

vymenovalo:

- doc. PhDr. Gabriela Bianchiho, CSc., do funkcie riaditeľa Ústavu výskumu sociálnej komunikácie SAV s účinnosťou od 1. 3. 2013 na obdobie 4 rokov;

súhlasilo:

- so získaním statusu pozorovateľa pre SAV v projekte 7. RP – ERA-NET NEURON II;

vzalo na vedomie:

- informáciu o najnovšej popularizačnej aktivite Ústavu etnológie SAV,
- informáciu o financovaní projektov VEGA.

Antonia Štaffová

Rastislava Stoličná-Mikolajová (ed.), Katarína Nováková

Kulinárna kultúra regiónov Slovenska

Kniha prináša etnologický pohľad na fenomén tradičnej regionálnej výživy obyvateľstva Slovenska. K jej napísaniu autorky inšpiroval fakt, že kulinárna kultúra je v súčasných humanitných disciplínach považovaná za fenomén, ktorý patrí k najstabilnejším a najvýraznejším identifikačným faktorom ľudských spoločností. Slovensko patrilo až do polovice 20. storočia k tým európskym krajinám, v ktorých prevážoval agrárny charakter spôsobu života obyvateľstva. Z tohto dôvodu aj strava vidieckeho obyvateľstva a obyvateľstva menších miest mala regionálny, až lokálny charakter, podmienený samozásobiteľským režimom rodín pri získavaní a použití potravín. Autorky analyzujú charakter tradičnej kuchyne v dvadsiatich dvoch regiónoch Slovenska v prvej polovici 20. storočia, teda vo fáze, keď išlo o modernizačnými procesmi ešte takmer nenarušený systém stravovania. Regióny vybrali tak, aby pokryli celé územie Slovenska a zároveň reprezentovali etnografické oblasti, ktoré charakterizovala viac-menej homogénna tradičná kultúra, podmienená primárne ekologickými a klimatickými podmienkami a tiež podobnými historickými, kultúrnymi a sociálnymi faktormi. Etnologický výskum a interpretáciu materiálu zameriavajú na výživu v kontexte sociokultúrneho, etnického a náboženského života regionálnych spoločností, v ktorých príprava jedla a nápojov a spôsoby ich konzumácie predstavujú formu spoločenskej činnosti a zároveň sú významnou súčasťou kultúrneho dedičstva týchto spoločností. Publikácia je prvou komplexne spracovanou prácou venovanou regionálnym podobám kulinárnych tradícií Slovenska.

Ján Krištofík, Štefan Danko (editori)

Cicavce Slovenska – rozšírenie, bionómia a ochrana

Autori diela *Cicavce Slovenska – rozšírenie, bionómia a ochrana* sumarizujú stav poznatkov o cicavcoch na Slovensku, predovšetkým o ich súčasnom rozšírení v porovnaní s minulosťou, uvádzajú rôzne aspekty ich životných prejavov a stav ich ochrany. Kniha obsahuje aj menej časté údaje o paleontológii, biometrii a o parazitoch cicavcov. Prináša aj stručnú charakteristiku prírodných pomerov, chránených území, históriu poznávania cicavcov Slovenska a prehľad introdukcií nepôvodných druhov na naše územie. Okrem veľmi rozsiahleho zoznamu literatúry o tejto problematike obsahuje aj zoznam mammaliologických bibliografií. Publikácia svojím zameraním je určená nielen pre odbornú, ale aj pre širokú verejnosť, ktorá sa chce dozvedieť viac o našich cicavcoch.

Ladislav Franek

Interdisciplinárnosť v symbióze literárnej vedy a umenia

Súbor štúdií a časopisecky uverejnených príspevkov s názvom *Interdisciplinárnosť v symbióze literárnej vedy a umenia* nevznikol náhodou. Je plodom autorovej dlhodobej výskumnej práce zameranej na pokiaľ možno organické prepojenie rôznorodých podnetov z viacerých disciplín. Významným podnetom bol predovšetkým poznatok, že slovenská literárna veda sa v priebehu svojho nedávneho vývoja dopracovala k sume vzácných výsledkov. Dokonca možno s plným oprávnením tvrdiť, že jej metodologický aparát obsahuje dostatočné spektrum impulzov schopných aj dnes všestranne osloviť literárneho bádateľa pôsobiaceho v tejto príťažlivej a aj bytostne plodnej oblasti. Prvý okruh štúdií sa sústreďuje v prvom rade na významný prínos Antona Popoviča a jeho interdisciplinárnu metódu skúmania vzťahu slovenskej literatúry k iným slovanským literatúram. Integrálnou súčasťou projektu sú štúdie venované významným zjavom svetovej literatúry (francúzsky neosymbolista Paul Claudel, argentínsky predstaviteľ neoavantgardy Julio Cortázar, kubánsky kultúrny mediátor José Martí). V ich umeleckom a mysliteľskom diele nachádzame nezvyčajnú šírku podnetov, univerzalistický pohľad na svet, aktuálnosť tvorivej koncepcie presahujúcej rámec národnej literatúry.

